

4. Arz ve Talep Gelişmeleri

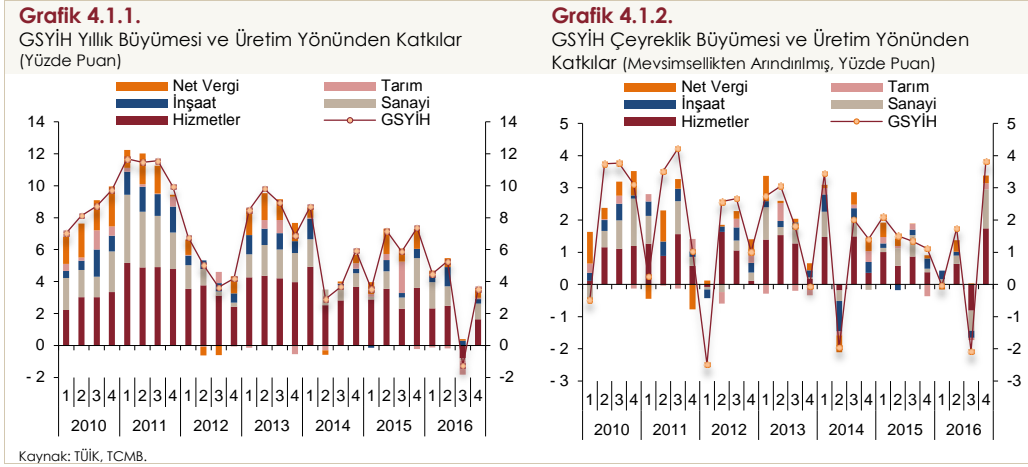
İktisadi faaliyet, yılın son çeyreğinde, Ocak Enflasyon Raporu'nda çizilen görünümle uyumlu bir toparlanma sergilemiştir. Bu dönemde, toparlanma, iş günü kayıplarının telafisi dışında ılımlı bir seviyede gerçekleşmiştir. Özel tüketim harcamaları, alınan tedbir ve teşvikler çerçevesinde, yatırım harcamalarına kıyasla daha güçlü bir artış göstermiştir. Yılın son çeyreğinde, hem turizmin ihracattaki payının azalmasına hem de güçlü seyreden mal ihracatına bağlı olarak, net ihracat, çeyreklik büyümeyi artırıcı yönde katkı yapmıştır. Bununla beraber, turizm gelirlerindeki düşüşün, belirsizlik algısındaki artışın ve finansal koşullardaki sıkılaştırmanın etkisiyle, 2016 yılı genelinde büyüme geçmiş yıllar ortalamasının altında kalmıştır.

Mevcut göstergeler, iktisadi faaliyetin, 2017 yılı ilk çeyreğinde, bir önceki döneme kıyasla yavaşlamakla birlikte ılımlı seyrini koruduğuna işaret etmektedir. Bu dönemde, mobilya ve beyaz eşya gibi teşviklere konu olan sektörlerin yurt içi talebi desteklediği görülmektedir. Öte yandan, ilk çeyrekte yüksek seyreden belirsizlik, işgücü piyasasındaki zayıf seyir ve başta perakende olmak üzere hizmet sektörlerindeki güçsüz görünüm, bu dönemde, iç talebin ivme kaybedebileceğine işaret etmektedir. Yılın ilk çeyreğinde, ihracatta, bölgeler ve sektörler geneline yayılan artışlar gözlenmektedir. Avrupa Birliği'ne yapılan ihracatta bu dönemde belirgin bir yükseliş kaydedilmiştir. Yılın ilk çeyreğinde, ithalatın, yurt içi talep görünümü ve döviz kuru gelişmelerine bağlı olarak ihracata kıyasla ılımlı bir artış sergileyeceği, böylece net ihracatın büyümeye olumlu katkısının süreceği tahmin edilmektedir.

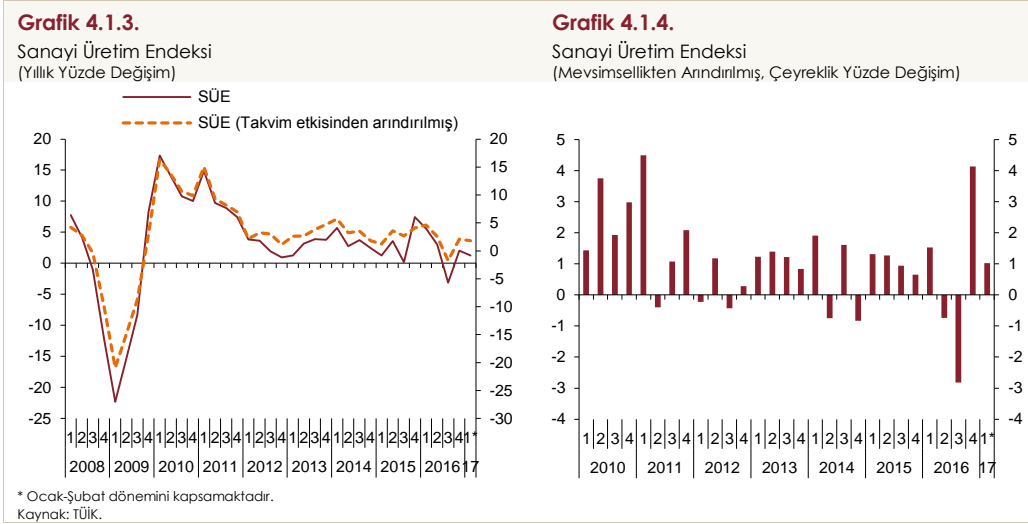
Turizm görünümünde henüz kayda değer bir iyileşme sinyali bulunmamaktadır. Öte yandan, reel kurdaki seyir, küresel büyüme görünümündeki iyileşmeye ve pazar çeşitlendirme esnekliğine bağlı olarak, mal ihracatının, 2017 yılında güçlü seyredeceği tahmin edilmektedir. İhracatın yanı sıra alınan destekleyici tedbir ve teşviklerin katkısıyla iktisadi faaliyetteki ılımlı toparlanmanın yıl genelinde devam etmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, 2017 yılında, büyümenin, önceki yıla kıyasla daha olumlu bir görünüm sergileyeceği tahmin edilmektedir. Öte yandan, gelişmiş ülke para politikalarına ilişkin belirsizlikler, sermaye akımlarının seyri ve jeopolitik gelişmeler, yakın dönemde olduğu gibi 2017 yılında da büyüme üzerinde aşağı yönlü risk teşkil etmektedir. Son olarak, emtia fiyatlarının cari açık üzerindeki olumlu etkisinin, önümüzdeki dönemlerde kademeli olarak azalacağı öngörülmektedir.

4.1. Arz Gelişmeleri

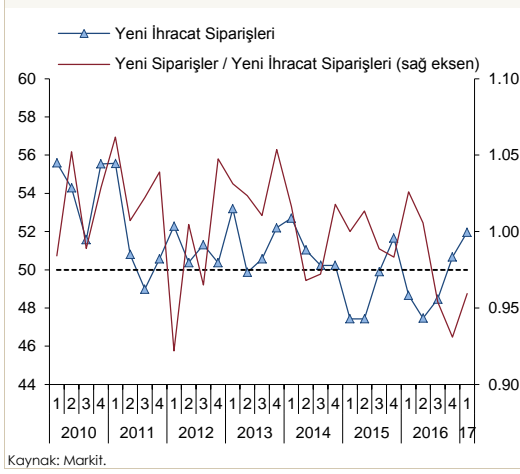
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla, 2016 yılı son çeyreğinde, yıllık yüzde 3,5; mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış olarak ise bir önceki çeyreğe göre yüzde 3,8 oranında artmıştır. 2016 yıl genelinde GSYİH büyümesi yüzde 2,9 olarak gerçekleşmiştir. Son çeyrekteki yıllık ve dönemlik bazdaki artışın hizmetler ve sanayi sektörlerince sürüklendiği, net vergi kaleminin de büyümeye pozitif katkı yaptığı görülmektedir (Grafik 4.1.1 ve Grafik 4.1.2). Öte yandan, bu dönemde, tarım ve inşaat sektörlerinin yıllık ve çeyreklik büyümeye katkıları sınırlı bir düzeyde gerçekleşmiştir.

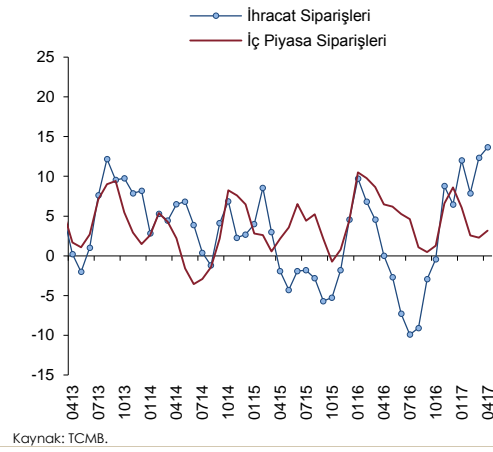
2017 yılı Ocak ve Şubat aylarına ait sanayi üretimi gerçekleştirmeleri, yılın ilk çeyreğinde iktisadi faaliyette ılımlı bir artışa işaret etmektedir (Grafik 4.1.3 ve Grafik 4.1.4). Bu dönemde, taşıt başta olmak üzere ihracata yönelik üretim yapan sektörlerin performansı olumludur. Mobilya ve beyaz eşya gibi vergi teşviklerine konu olan sektörlerin de sanayi üretimindeki artışa destek verdiği görülmektedir. Bunlara ek olarak, patent koruması olmayan ilaçların yerli üretimini öngören düzenlemenin, 2017 yılı genelinde, temel eczacılığın üretimine olumlu katkı vereceği değerlendirilmektedir. Öte yandan, bahsedilenlerin dışında kalan sektörlerin, yılın ilk çeyreğinde, sanayi üretimindeki artışı sınırlayabileceği tahmin edilmektedir.

Anket göstergeleri, yılın ilk çeyreğinde ekonomik aktivitenin ılımlı seyrini teyit ederken, diğer sektörlerle kıyasla ihracatçı sektörlerdeki güçlü toparlanmanın sürdüğüne dikkat çekmektedir (Grafik 4.1.5 ve Grafik 4.1.6). İhracat pazarlarındaki genişlemenin, pazar çeşitlendirme esnekliğinin ve yakın döneme kadar Türk lirasında gözlenen değer kaybı eğiliminin ihracat siparişlerindeki artışta etkili olduğu değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, ilk çeyrekte yüksek seyreden belirsizlik, işgücü piyasasındaki zayıf seyir ve başta perakende olmak üzere hizmet sektörlerindeki güçsüz görünüm, iç talep için aşağı yönlü riskler olarak öne çıkmaktadır. İYA verileri ikinci çeyreğin ilk ayında imalat sanayi sipariş miktarında ilk çeyrek ortalamalarının üzerinde bir seviyeye ulaşıldığına işaret etmektedir (Grafik 4.1.6).

Grafik 4.1.5.PMI Sipariş Göstergeleri
(Mevsimsellikten Arındırılmış)

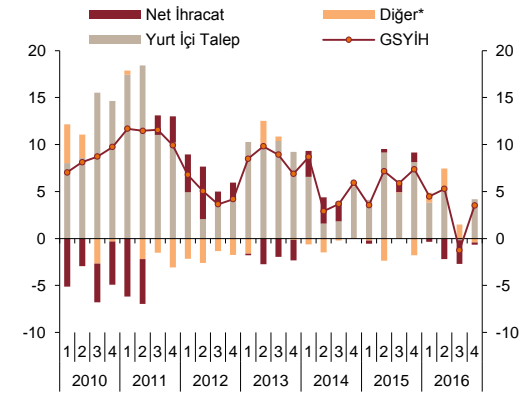
Kaynak: Markit.

Grafik 4.1.6.İYA Son Üç Ay Toplam Sipariş Miktarı
(Arttı-Azaldı, Mevsimsellikten Arındırılmış, 3 Aylık Hareketli Ortalama)

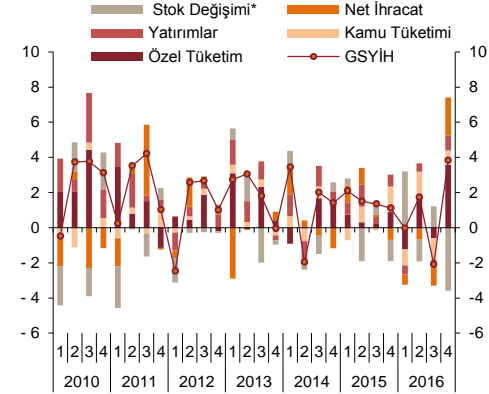
Kaynak: TCMB.

4.2. Talep Gelişmeleri

2016 yılı son çeyreğine ilişkin GSYİH verileri harcama tarafından incelendiğinde, nihai yurt içi talebin yıllık büyümeye yaptığı katkının bir önceki çeyreğe göre arttığı; net ihracatın büyümeye olan negatif katkısının ise sınırlı kaldığı gözlenmektedir (Grafik 4.2.1). Mevsimsellikten arındırılmış verilerle bakıldığında, son çeyrekte iktisadi faaliyette gözlenen toparlanmaya hem nihai yurt içi talebin hem de net ihracatın destek verdiği gözlenmektedir. Nihai yurt içi talepteki yıllık ve dönemlik bazdaki artışta ise özel tüketim öne çıkarken, yatırımlardaki yükseliş de etkili olmuştur (Grafik 4.2.2).

Grafik 4.2.1. Harcama Yönünden Yıllık Büyümeye Katkıları
(Yüzde Puan)

* Diğer kalemi, stoklar ve zincirleme endeksten kaynaklanan istatistiksel sapmayı kapsamaktadır.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

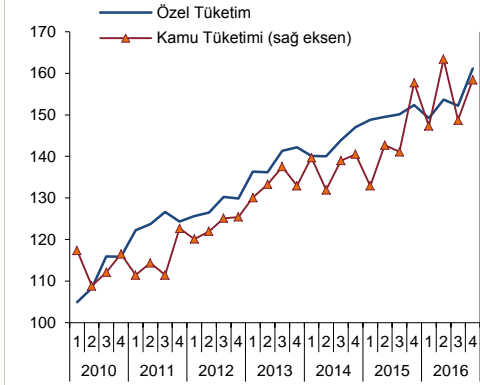
Grafik 4.2.2. Harcama Yönünden Dönemlik Büyümeye Katkıları
(Mevsimsellikten Arındırılmış, Yüzde Puan)

* TCMB tarafından hesaplanmıştır.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

2016 yılı üçüncü çeyreğinde yurt içi belirsizliklerdeki artış ve finansal koşullardaki sıkılaştırmanın etkisiyle gerileyen özel tüketim harcamaları, son çeyrekte makro ihtiyati tedbirlerdeki kısmi gevşemeye, otomobilde öne çekilen talebe ve konut ile ilişkili bazı sektörlerdeki olumlu seyre bağlı olarak dönemlik bazda artmıştır (Grafik 4.2.3). Bu dönemde, makine-teçhizat yatırımlarındaki toparlanma sınırlı kalırken inşaat yatırımlarında yıl genelinde gözlenen olumlu seyir son çeyrekte de devam etmiştir (Grafik 4.2.4).

Grafik 4.2.3.

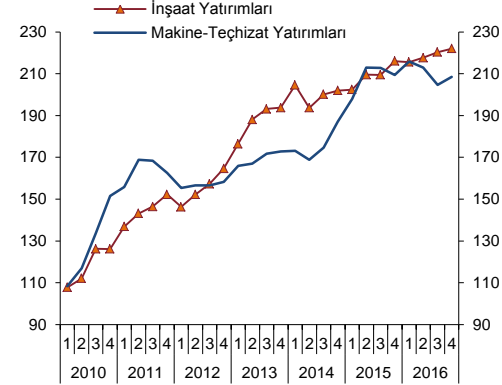
Özel Tüketim ve Kamu Tüketimi
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 2009=100)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 4.2.4.

Makine-Teçhizat ve İnşaat Yatırımları
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 2009=100)

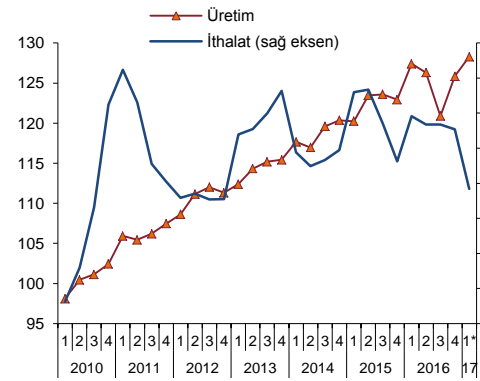

Kaynak: TÜİK.

2017 yılının ilk çeyreğinde özel tüketim harcamalarının ılımlı seyretmesi beklenmektedir. Tüketim malları üretimi, Ocak-Şubat dönemi itibarıyla önceki çeyrek seviyesinin üzerindedir. Öte yandan, tüketim malları ithalatındaki azalış eğilimi, 2017 yılı ilk çeyreğinde de sürmektedir (Grafik 4.2.5). Mevcut veriler, beyaz eşya satışlarının güçlendiğine işaret etmektedir. Şubat ayı başında yürürlüğe giren ve Eylül ayı sonuna kadar geçerli olacak vergi indirimleri nedeniyle beyaz eşya ve mobilya satışlarındaki olumlu eğilimin devam edebileceği tahmin edilmektedir. Öte yandan, ilk çeyrekte, otomobil satışlarında belirgin bir gerileme gözlenmektedir (Grafik 4.2.6). Söz konusu gelişmede, bu dönemde gözlenebilecek satışların bir kısmının, ÖTV oranlarındaki artış ve Türk lirasındaki değer kaybına bağlı olarak 2016 yılı son çeyreğine çekilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak, hizmet ve perakende ticaret sektöründe son çeyreğe kıyasla belirgin bir iyileşme olmaması, özel tüketim talebinin sektörel yayılımının yılın ilk çeyreğinde sınırlı kalabileceğine işaret etmektedir. Ancak, Nisan ayında söz konusu sektörlerde gözlenen iyileşme, yılın ikinci çeyreğinde özel tüketim harcamalarına dair daha olumlu bir görünüm çizmektedir (Grafik 4.2.7).

Grafik 4.2.5.

Tüketim Malları Üretim ve İthalat Miktar Endeksleri
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 2010=100)

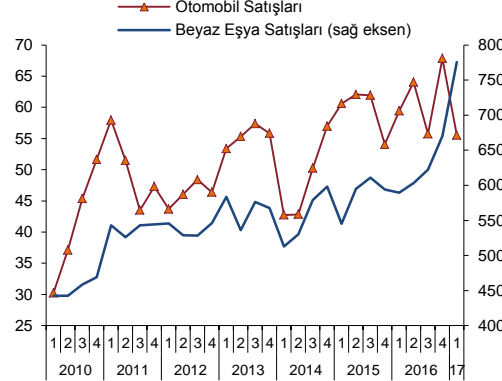

* Ocak-Şubat dönemini kapsamaktadır.

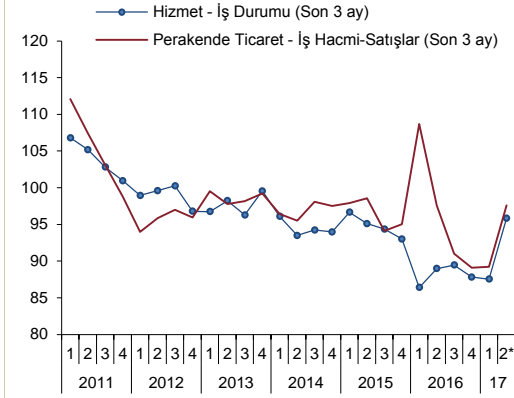
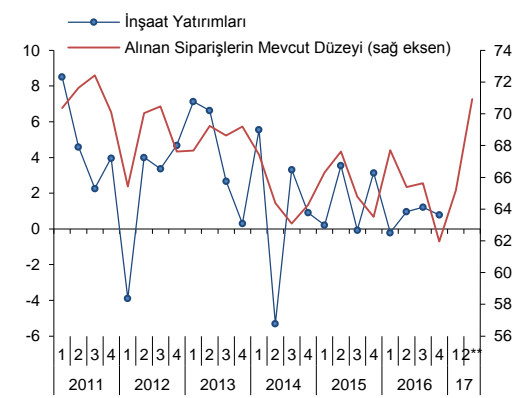
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Grafik 4.2.6.

Otomobil ve Beyaz Eşya Satışları
(Mevsimsellikten Arındırılmış, Bin Adet)

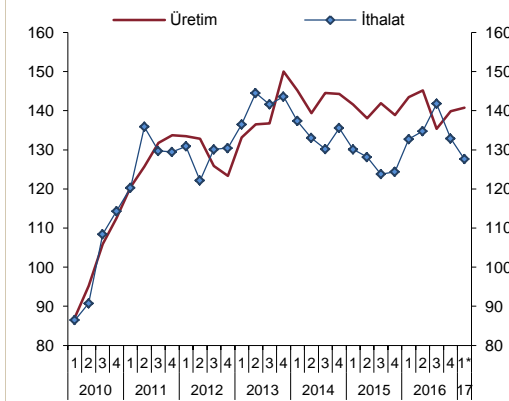
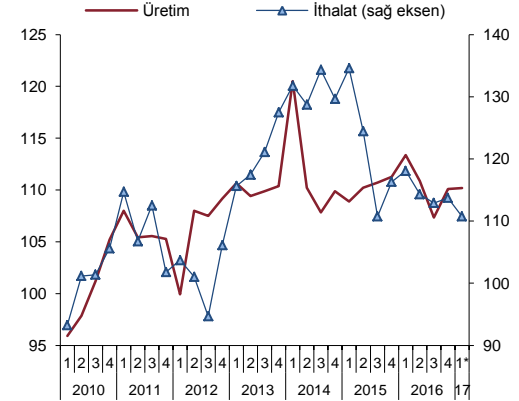
Kaynak: TÜRKİBESD, ODD, TCMB.

Grafik 4.2.7. Hizmet ve Perakende Sektör Güven Endeksleri
(Mevsimsellikten Arındırılmış)*Nisan ayı verisidir.
Kaynak: TÜİK**Grafik 4.2.8.**İnşaat Sektörü Güven Endeksi ve İnşaat Yatırımları*
(Mevsimsellikten Arındırılmış)

* İnşaat yatırımları çeyreklik yüzde değişimdir. Alınan siparişlerin mevcut düzeyi ise inşaat sektörü güven endeksi alt kalemlerinden biridir.

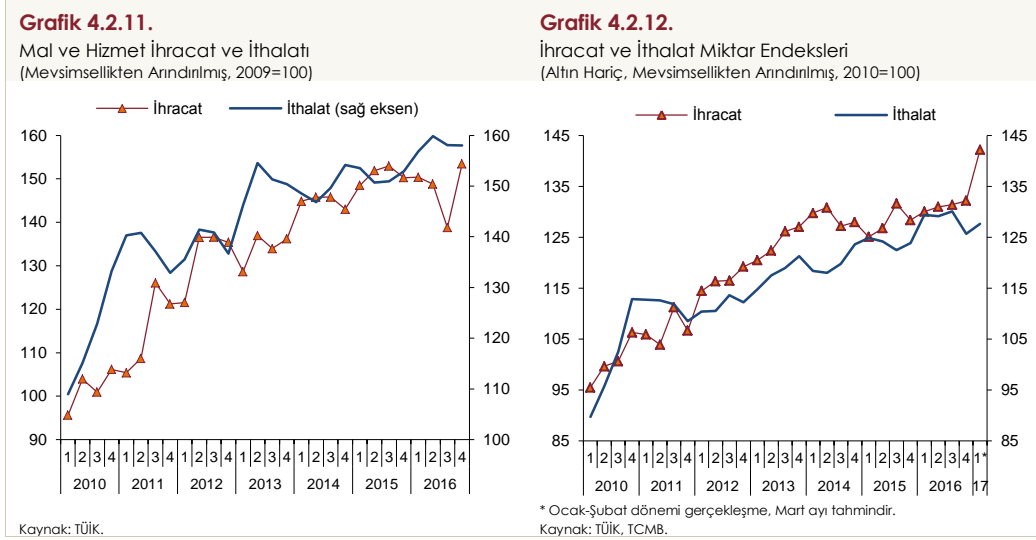
** Nisan ayı verisidir.
Kaynak: TÜİK

Mevcut göstergeler, yılın ilk çeyreğinde, yatırımlarda kuvvetli bir toparlanma sinyali vermemektedir. Ocak-Şubat döneminde makine-teçhizat üretimi sınırlı bir artış gösterirken, ithalatı geçen yılın son çeyrek değerinin altında kalmıştır (Grafik 4.2.9). Bu dönemde, inşaata ilişkin göstergelerden metalik olmayan mineral maddelerin üretimi önceki çeyrek seviyesini korurken, ithalatı gerilemiştir. Öte yandan, inşaat sektörü mevcut sipariş düzeyinde gözlenen toparlanma konut sektörüne ilişkin teşviklerle beraber değerlendirildiğinde, birinci çeyrekte inşaat yatırımlarının hız kazanabileceği öngörülmektedir (Grafik 4.2.8 ve Grafik 4.2.10).

Grafik 4.2.9. Makine-Teçhizat Üretim ve İthalat Miktar Endeksleri
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 2010=100)* Ocak-Şubat dönemini kapsamaktadır.
Kaynak: TÜİK, TCMB.**Grafik 4.2.10.**Mineral Maddeler Üretim ve İthalat Miktar Endeksleri
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 2010=100)* Ocak-Şubat dönemini kapsamaktadır.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

2016 yılı son çeyreğinde, turizmin ihracattaki payının azalmasına ve mal ihracatındaki güçlü artışa bağlı olarak, toplam mal ve hizmet ihracatı artmış; ithalatı ise dönemlik bazda yatay seyretmiştir (Grafik 4.2.11). Böylece, son çeyrekte net ihracat, çeyreklik büyümeye yüksek bir katkı yapmıştır. Yakın dönem verileri, ihracattaki kuvvetli artış eğiliminin sektörler ve bölgeler geneline yayılarak sürdüğünü göstermektedir (Grafik 4.2.12). Bununla birlikte, mevcut veriler, yurt içi talepteki ılımlı seyirle ilgili olarak

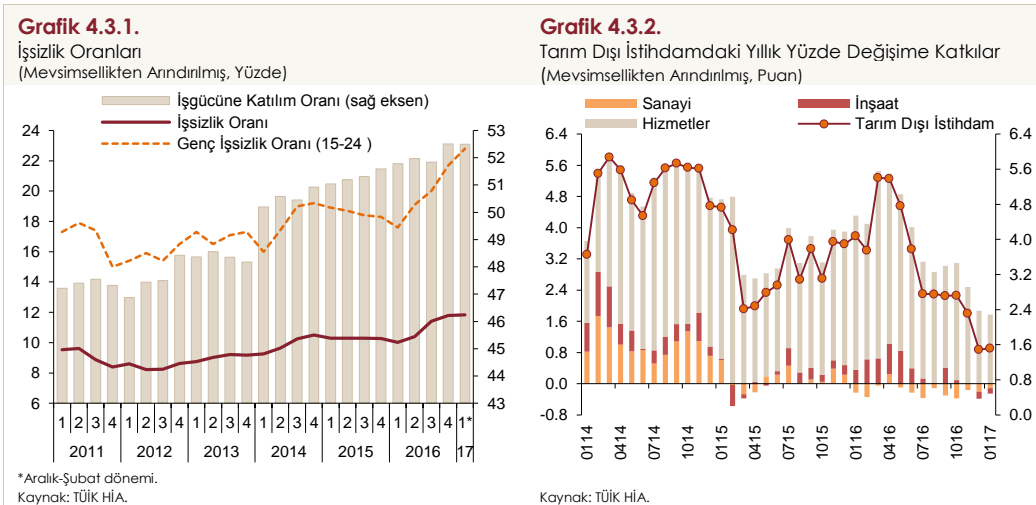
ithalatta sınırlı bir yükselişe işaret etmektedir. Bu çerçevede, yılın ilk çeyreğinde, net ihracatın dönemlik büyümeye pozitif katkısının süreceği tahmin edilmektedir.

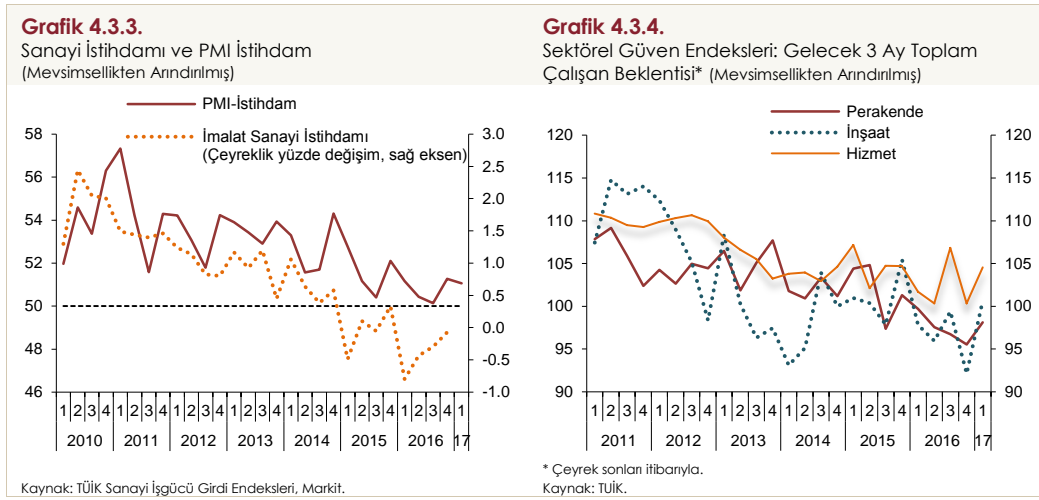
Özetle, 2016 yılının son çeyreğinde iktisadi faaliyet hem yurt içi talep hem de net ihracat kaynaklı olarak toparlanmıştır. 2017 yılı ilk çeyreğine ilişkin göstergeler, iktisadi faaliyetin bir önceki döneme kıyasla yavaşlamakla birlikte ılımlı seyrini koruduğunu; yurt içi talepteki ivme kaybına karşılık net ihracatın dönemlik büyümeye destek verdiğini göstermektedir. Bununla beraber, ilk çeyrekte yüksek seyreden belirsizlik ile işgücü piyasası ve başta perakende olmak üzere hizmet sektörlerindeki zayıf seyrin, iç talep görünümü üzerinde aşağı yönlü risk oluşturduğu değerlendirilmektedir.

4.3. Emek Piyasası

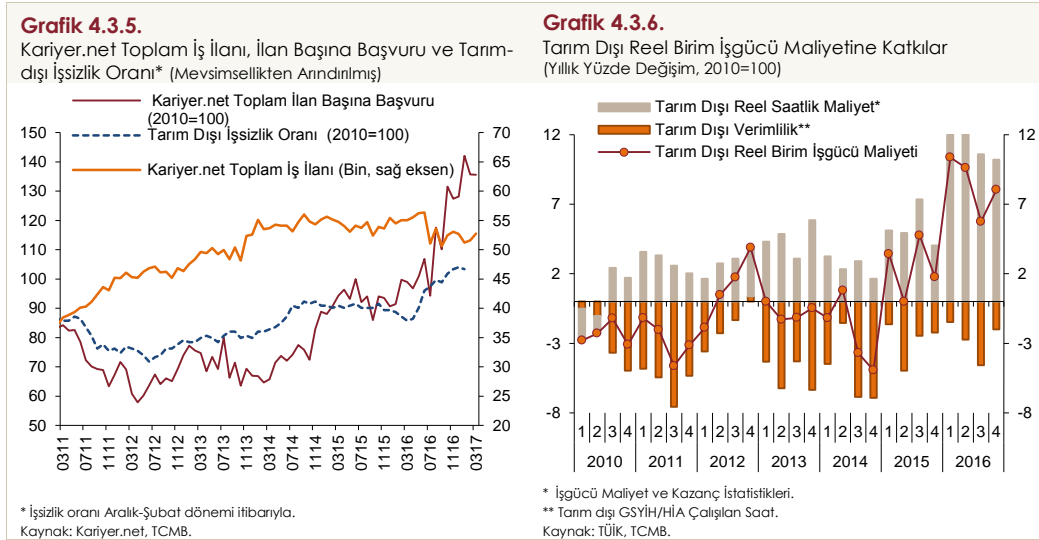
2016 yılında, iktisadi faaliyetteki yavaşlamaya bağlı olarak yeni iş imkânları azalmış, iş kayıpları artmış ve işsizlik belirgin oranda yükselmiştir. Yılın son çeyreğinde, tarım dışı istihdamdaki artış işgücüne katılımdaki yükselişi karşılamakta yetersiz kalmış ve toplam işsizlik oranı önceki çeyreğe kıyasla 0,4 puan artarak yüzde 11,8'e yükselmiştir (Grafik 4.3.1). İktisadi faaliyette yılın ikinci yarısında gözlenen seyir paralel olarak sanayi ve inşaat sektörleri istihdamında üçüncü çeyrekte daralma, son çeyrekte ise kısmi bir toparlanma yaşanmıştır (Grafik 4.3.2).

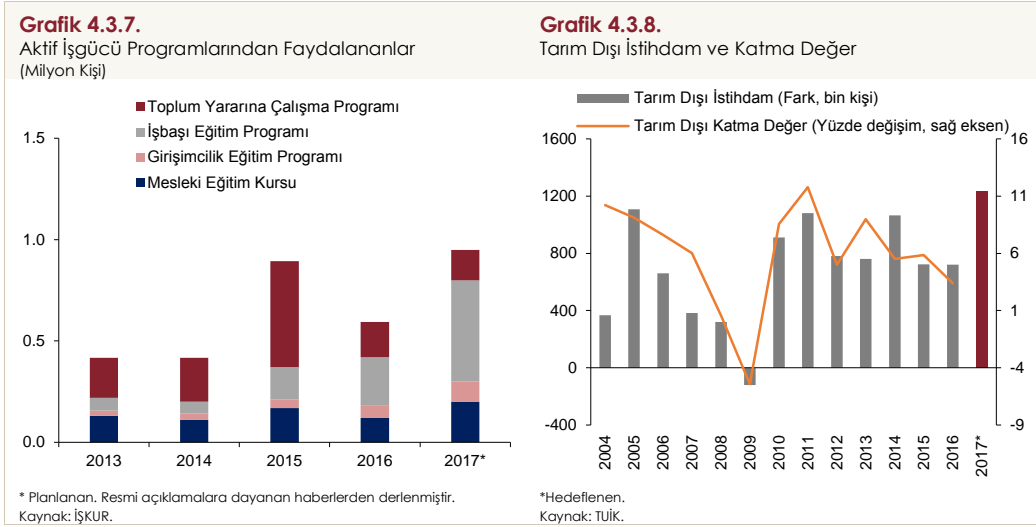
2016 Aralık-2017 Şubat dönemine ilişkin veriler, 2017 yılı ilk çeyreğinde, işgücü piyasasının zayıf seyrini koruduğuna işaret etmektedir. Bu dönemde, istihdam artışı düşük oranlarda gerçekleşirken toplam işsizlik son çeyreğe göre değişmemiş, genç işsizlik oranı ise artmaya devam etmiştir. Ancak, öncü göstergeler, Mart ayındaki görünümün ilk iki aya kıyasla daha olumlu olabileceğini göstermektedir. İmalat sanayi istihdamı için bir gösterge niteliği taşıyan PMI istihdam değeri, Ocak ayında geriledikten sonra Mart ayında yüksek bir oranda artarak çeyrek ortalamasını yukarı çekmiştir (Grafik 4.3.3). Benzer şekilde, Ocak ve Şubat aylarında zayıf seyreden hizmet, perakende ve inşaat sektörlerine yönelik gelecek üç ay istihdam beklentisi Mart ayında belirgin bir artış kaydetmiştir (Grafik 4.3.4). Söz konusu göstergeler istihdamdaki kötüleşme eğiliminin ilk çeyreğin sonuna doğru duraklamış olabileceğine işaret etmektedir.

Kariyer.net internet sitesi tarafından sağlanan verilere göre, yeni iş imkânlarının durumunu yansıtan toplam iş ilanları, 2016 yılı ikinci yarısında gerilediği düşük seviyede seyretmektedir. Bununla birlikte, bu göstergede de Mart ayında sınırlı bir artış göze çarpmaktadır (Grafik 4.3.5). Öte yandan, işsizlik oranı ile yakın hareket eden ilan başına başvuru sayısının seyri yukarı yönlüdür. Bu çerçevede, öncü göstergeler, yılın ilk çeyreği için işsizlik oranlarının yüksek seviyesini koruduğuna işaret etmektedir.

İşgücü piyasası gerçekleştirmelerinin arz yönlü etkileri ele alındığında, işsizlikteki yükselişin özellikle asgari ücretin üzerinde kazanan çalışanlar için ücret artışlarını sınırlandırdığı değerlendirilmektedir. Öte yandan, 2016 yılı asgari ücret ayarlamasının etkisiyle işgücü maliyetleri enflasyona ek yük getiren bir unsur olmuştur. Verimlilik artışının sınırlı olduğu bu dönemde, ücretlerdeki artış büyük oranda birim işgücü maliyetlerine yansımıştır (Grafik 4.3.6). Bununla birlikte, asgari ücret artışının işverene getirdiği yükün bir bölümünün devlet tarafından karşılanması, hem istihdam hem maliyetler üzerindeki olumsuz etkileri bir miktar sınırlandırmıştır. 2017 yılında asgari ücrete yüzde 8 oranında artış yapılmıştır. 2016 yılındaki asgari ücret artışı sonrası işverene getirilen devlet desteğinin 2017 yılında da sürmesi işverene maliyet artışını sınırlandırmaya devam edecektir.

2016 yılında, aktif işgücü programları istihdamı desteklemeye devam etmiştir. Uygulama kapsamında ağırlık, geçici bir nitelik taşıyan toplum yararına çalışma programlarından, işbaşı eğitim programlarına kaydırılmıştır. 2017 yılında aktif işgücü programlarının 2016 yılına göre artarak devam etmesi hedeflenmektedir (Grafik 4.3.7). 2017 yılı genelinde, işbaşı eğitim dâhil 2 milyon istihdam hedefleyen artı istihdam seferberliği başlatılmıştır.¹ Programlar kapsamında 2017 yılı genelinde hedeflenen 2 milyonluk istihdam artışı geçen yılın ortalamasına göre yaklaşık 1 milyon 200 bin kişi gibi yüksek bir istihdam artışına karşılık gelmektedir (Grafik 4.3.8).

Özette, 2017 yılının ilk aylarında, istihdam düşük bir oranda artmaya devam etmiş ve toplam işsizlik 2016 yılı son çeyreğine kıyasla değişmemiştir. Öncü göstergeler, ilk çeyreğin sonuna doğru istihdam görünümünde bir miktar toparlanmaya işaret etmektedir. İstihdam ve işsizlik oranlarındaki mevcut eğilimler, önümüzdeki dönemde özel tüketim talebini sınırlayabilecek bir görünüm arz etmektedir. Firmalara verilen kredi desteklerinin ve artı istihdam programı kapsamında sağlanabilecek istihdam artışının, özel tüketimi ve iktisadi faaliyetteki toparlanma eğilimini destekleyebileceği değerlendirilmektedir.

¹ Artı İstihdam Programı'yla katma değeri yüksek sektörlerde istihdam artıran işverenlere teşvik verilecektir. Öncelikle üniversitelerden yeni mezun olanları istihdam eden işverenlerin yararlanması amaçlanan bu teşvik kapsamında mevcut çalışan sayısına ilave olarak işe alınacaklar için aylık net asgari ücretin birinci yıl yansı, ikinci yıl ise yüzde 25'i devlet tarafından karşılanacaktır. Ayrıca, 9 Şubat 2017 tarih ve 687 sayılı Kararname ile 1 Şubat 2017 tarihinden itibaren özel işverenlerin sağlayacakları ilave istihdam için asgari ücret üzerinden sigorta primi, gelir vergisi stopajı ve damga vergisi desteği sağlanacaktır.

4.4. 2017 Görünümü

Yurt içi talebi destekleyici teşviklerin yanı sıra, ihracat görünümünde öngörülen iyileşmeye bağlı olarak, 2017 yılı genelinde iktisadi faaliyetin ılımlı ve kademeli bir toparlanma eğilimi sergileyeceği öngörülmektedir. Özellikle, yurt içi belirsizliklerin hafiflemesiyle birlikte, söz konusu eğilimin, yılın ikinci yarısında güçleneceği tahmin edilmektedir. Makro ihtiyati tedbirlerdeki kısmi gevşemeye bağlı olarak, tüketici kredilerindeki seyrin ve istihdama ilişkin teşviklerin, 2017 yılında özel tüketim harcamalarını destekleyeceği öngörülmektedir. Öte yandan, 2017 yılında, ücretlerin özel tüketim harcamalarına yaptığı katkının önceki yıla kıyasla azalabileceği düşünülmektedir. Yatırım harcamalarının ise kamu yatırımlarında planlanan artış ve uygulanan teşvikler çerçevesinde, 2016 yılına kıyasla daha kuvvetli olabileceği tahmin edilmektedir.

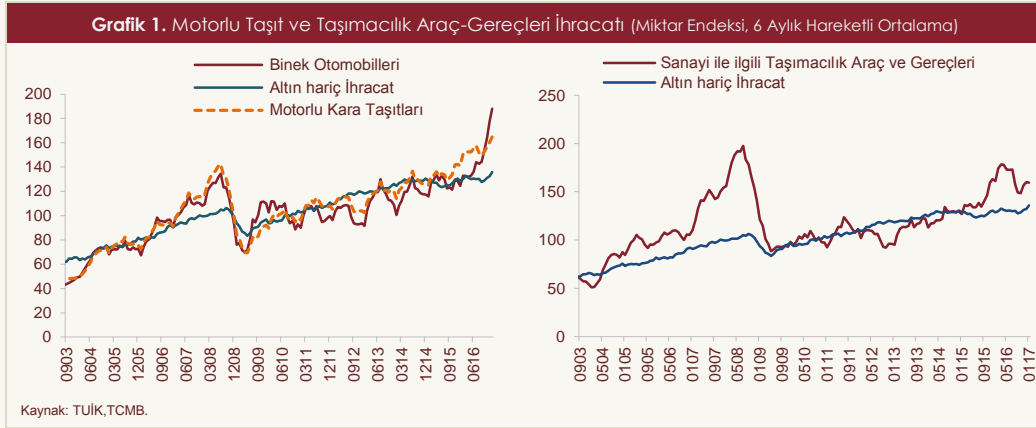
2017 yılında, mal ihracatının büyümeye katkısının artacağı öngörülmektedir. İhracatı destekleyecek unsurlar olarak ihracat ağırlıklı küresel büyüme görünümünde geçen yıla kıyasla gözlenen iyileşme, petrol fiyatlarındaki yükselişin petrol ihracatçısı dış ticaret ortaklarımıza yapabileceği pozitif gelir etkisi, reel kurun seyri, ihracat teşvikleri ve pazar çeşitlendirme esnekliği ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte, turizm görünümünde 2016 yılına kıyasla kayda değer bir iyileşme sinyali bulunmaması, hizmet ihracatının büyümeye katkısını sınırlayabilecek bir faktördür.

Özetle, iktisadi faaliyetteki toparlanmanın gerek yurt içi gerekse yurt dışı talebin katkısıyla, 2017 yılı boyunca kademeli bir şekilde güçlenerek sürmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, 2017 yılında, büyümenin önceki yıla kıyasla daha olumlu bir görünüm sergileyeceği tahmin edilmektedir. Öte yandan, gelişmiş ülke para politikalarına ilişkin belirsizlikler, sermaye akımlarının seyri ve jeopolitik gelişmeler büyüme üzerinde aşağı yönlü risk teşkil etmektedir. Son olarak, emtia fiyatlarının cari açık üzerindeki olumlu etkisinin önümüzdeki dönemlerde kademeli olarak azalacağı öngörülmektedir.

Kutu
4.1

Türkiye'nin Otomotiv İhracatındaki İvmelenme ve AB İhracat Talebi

Türkiye'de ve dünyada otomotiv sektörü sanayiye yüksek katma değer ve istihdam sağlayan, ihracat kanalıyla döviz geliri kazandıran ve diğer sektörlerle olan güçlü ileri-geri bağlantıları ile büyümeyi sürükleyen önemli bir sektördür. Özellikle, 2008 küresel krizinden sonra, dünya otomotiv üretiminin gelişmiş ülkelere kayması süreci hızlanmış ve gelişmekte olan ülkelerin dünya üretiminden aldığı pay hızlı bir şekilde artmıştır. Nitekim Çin, Hindistan ve Türkiye 2015 yılında yıllık üretimini 2000 yılına göre, sırasıyla, 12, 5 ve 3 katına artırmıştır (Pişkin, 2017). Üretimdeki artış ile beraber, 2016 yılında Türkiye'de otomotiv ihracatı yüzde 13,4 oranında yükselmiş ve sektör yaklaşık 2 milyar ABD doları dış ticaret fazlası vermiştir.² Otomotiv ihracatı, küresel krizden bu yana toplam ihracat büyümesine paralel bir eğilim sergilerken, 2016 yılı başından itibaren toplam ihracattan olumlu yönde ayrılmıştır (Grafik 1). Söz konusu ayrışma, genelleşen yayılmakla birlikte binek otomobillerde daha belirgindir. Bu çerçevede, kutuda otomotiv ihracatında son dönemde yaşanan ivmelenme en büyük ihracat pazarı olan AB talebi perspektifinden mercek altına alınacaktır.

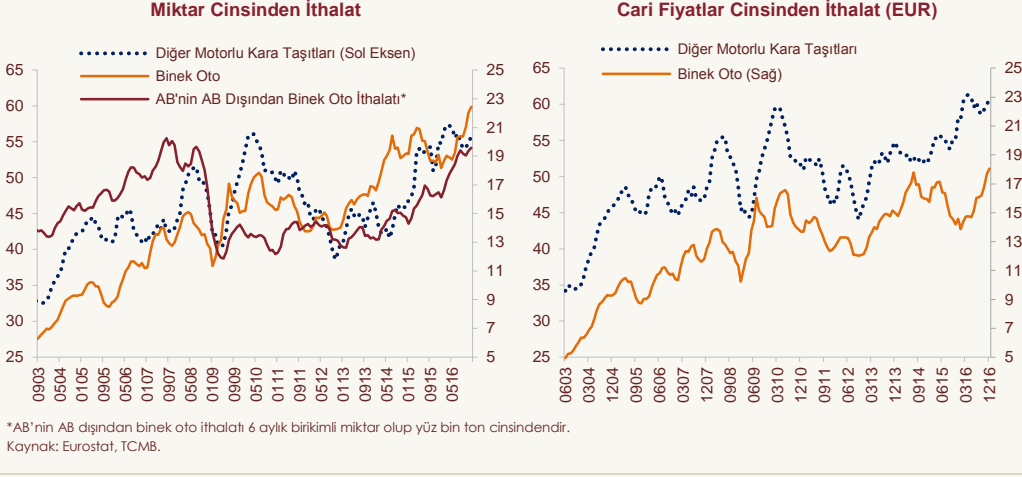

Grafik 2, AB'nin AB dışı ülkelere gerçekleştirdiği motorlu kara taşıtları ithalatı içinde Türkiye'nin pazar payının zaman içerisindeki değişimini göstermektedir. AB'nin AB dışından yaptığı binek oto ve diğer motorlu kara taşıtları³ toplam ithalatı içinde, Türkiye'nin pazar payının genel olarak artış eğiliminde olduğu gözlenmektedir. İthalat miktarı kg olarak değerlendirildiğinde, 2003-2016 döneminde binek oto ithalatında Türkiye'nin pazar payı yaklaşık 3,8 katına çıkmıştır. Bu oran, diğer motorlu kara taşıtlarında yaklaşık 1,8 kat olarak gerçekleşmiştir.

2016 yılının Ocak ayında yüzde 18 olan Türkiye'nin binek oto pazar payı 4 puanlık artışla Aralık ayında yüzde 22 seviyesine yükselmiştir. AB dışından binek oto ithalatının miktar olarak da hızlı arttığı söz konusu dönemde Türkiye'nin pazar payını artırması önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Özellikle binek otomobillerde dikkat çeken bu artışın arkasında yatan en önemli etkenin, otomotiv üreticilerinin yeni modellerini ihraç etmeye başlamaları olduğu düşünülmektedir. Diğer motorlu kara taşıtlarında ise 2016 yılının başında yüzde 55 olan pazar payı, 2016 sonunda 1 puanlık artışla yüzde 56 olarak gerçekleşmiştir.

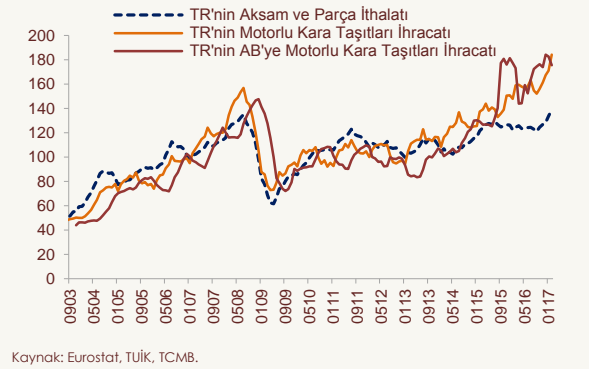
² Türk Gümrük Tarife Cetveli (GTİP) kapsamındaki 87 no'lu dış ticaret verileri baz alınarak hazırlanmıştır. Otomotiv aksam ve parçaları kalemini de kapsamaktadır.

³ Diğer motorlu kara taşıtları, traktörler, 10 veya daha fazla kişi taşımaya mahsus (sürücü dahil) motorlu taşıtlar, eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar ve özel amaçlı motorlu taşıtlar (kurtarıncılar, vinçli, iffaiye, beton kanştırıcılığı, yol süpürme, zift vb taşıtlar) içermektedir.

Grafik 2. AB'nin AB Dışı Motorlu Kara Taşıtı İthalatı İçerisinde Türkiye'nin Payı (Yüzde, 6 Aylık Hareketli Ortalama)

Diğer taraftan, Türkiye'nin 2016 yılı itibarıyla miktar cinsinden hesaplanan binek otodaki pazar payı, cari fiyatlarla hesaplanan pazar payından daha büyüktür. Bu durum, AB'ye binek oto ihraç eden diğer ülkelere kıyasla Türkiye'nin kg başına ortalama fiyatının daha düşük olduğuna işaret etmektedir. Diğer motorlu kara taşıtlarında ise binek otodakinin tam tersi bir görünüm göze çarpmaktadır. Diğer bir deyişle, Türkiye'nin bu kalemdede cari fiyatlarla hesaplanan pazar payı, miktar cinsinden hesaplanan pazar payından daha yüksektir. AB'ye diğer motorlu kara taşıtları ihraç eden AB dışı ülkelerin kg başına ortalama fiyatının, Türkiye'nin kg başına ortalama fiyatından daha düşük olduğu gözlenmektedir.

Motorlu kara taşıtları üretimindeki yüksek ithal girdi kullanımı (Saygılı ve diğerleri, 2010) dikkate alındığında Türkiye'nin motorlu kara taşıtları ihracatında son dönemde gözlenen güçlü artışın, aksam ve parça ithalatında bir artışı beraberinde getirmesi beklenebilir. Ancak, 2015 yılının başından bu yana aksam ve parça ithalatı durağan seyrederken, motorlu kara taşıtları ihracatının genel olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir (Grafik 3). Bu görünüm, motorlu kara taşıtları üretiminde yerli girdi kullanımının ilgili dönemde artmış olabileceğine yönelik bir bulgu sunmaktadır. Öte yandan, son dönemde yeni çıkan modellerin sürüklediği ihracat artışının, aksam ve parça ithalatında bir artış eğilimi başlattığı gözlenmektedir. Yeterli fiziki ve beşeri sermaye birikiminin oluşmasıyla, yeni modeller için gerekli aksam ve parçaların bazılarının zamanla yurtiçinde üretilmeye başlanacağı ve bu doğrultuda, aksam ve parça ithalatındaki artış hızının ihracat artış hızının gerisinde kalabileceği tahmin edilmektedir.

Grafik 3. Türkiye'nin Motorlu Taşıtı İhracatı ve Aksam-Parça İthalatı (Miktar, 2010=100, 6 Aylık Birikimli)

Sonuç olarak, 2016 yılında otomotiv sektörü ihracatının yüksek oranlı artış göstermesi dış talep koşulları açısından olumlu bir yılın yaşandığını göstermektedir. Gerek temel ihracat pazarı olan AB'deki güçlü pazar büyümesi, gerekse yeni modellerin pazara sunulması bu artışın sürükleyicisi olmuştur. Diğer taraftan, genişleyen AB pazarı içinde Türkiye'nin pazar payının artması da büyüme ve cari işlemler dengesi açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan, 2017 yılında AB büyüme görünümünün 2016 yılına göre daha olumlu olması, AB pazarında elde edilen kazanımlar ile beraber düşünüldüğünde, otomotiv ihracatında son dönemde yaşanan ivmelenmenin bu yıl da devam edeceği konusunda işaret sunmaktadır.

Kaynakça

Pişkin, S., 2017, Türkiye Otomotiv Sanayii Rekabet Gücü ve Talep Dinamikleri Perspektifinde 2020 İç Pazar Beklentileri, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Ocak 2017 Otomotiv Sektör Raporu.

Saygılı, Ş., C. Cihan, C. Yalçın ve T. Hamsici, 2010, Türkiye İmalat Sanayiinin İthalat Yapısı, TCMB Çalışma Tebliği No. 10/02.